แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน*

ไปรยา ท้าวอาจ[1] วีรานันท์ ดำรงสกุล[1] และ นันธิดา จันทรางศุ[1]

[1]สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของชุมชนไตลื้อ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยังไม่สามารถทำหน้าที่ตอบสนองต่อสมาชิกในชุมชนในการเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์ บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ และแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเอกสารและการทำงานภาคสนาม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลหลักของโครงการโดยคัดเลือกตัวแทนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานในชุมชน จาก 6 หมู่บ้านที่มีเชื้อสายไตลื้อ จำนวน 15 คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยใช้ SWOT Analysis และ TOWS Matrix ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านอาคารและสถานที่ 3) ด้านการอนุรักษ์และการจัดแสดง 4) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ด้านการประชาสัมพันธ์ 6) ด้านงบประมาณ แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ มี 3 ข้อ ได้แก่ 1) สร้างความตระหนักให้สมาชิกในชุมชนเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ 2) เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการพิพิธภัณฑ์ 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ข้อเสนอแนะในการวิจัย ได้แก่ การจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวภายในพิพิธภัณฑ์ตลอดจนสร้างเครือข่ายเพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ไตลื้อ พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ แหล่งเรียนรู้ชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

Guideline on Community-based Approach to Museum Development: A Case Study of Heuan Tai Lue Museum in Ngob Sub-district, Thung Chang District, Nan Province

Pairaya Thaoart[1], Weeranan Damrongsakul[1] and Nantida Chandransu[1]

[1]Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University

Abstract

Heuan Tai Lue Museum is an important learning center in the Tai Lue community in Ngob Sub-district, Thung Chang District, Nan Province. However, this museum cannot yet serve as a perfect learning space for the people in the community. This study is an analytic study that explores on the possibilities of development at Heuan Tai Lue Museum and a guideline on community participation in the development of the museum into a long-lasting learning center. This study is a qualitative research that used field studying, including observation, in-depth interviews, and focus group discussion with the key informants - who were 15 participants of community work from 6 Tai Lue villages. The gathered data was then analyzed using SWOT Analysis and TOWS Matrix. The results revealed that it is possible to develop Heuan Tai Lue Museum in 6 categories; 1) management, 2) buildings and maintenance, 3) conservation and displays, 4) learning activities, 5) advertisement, and 6) budget and expenditure. Whereas, the community participation guideline should cover 3 topics; 1) creation of awareness for people in the community to help them realize the importance of the museum, 2) increase the potential of the community in terms of knowledge and understanding about museum management, and 3) giving members of the community a role in museum management. The suggestions for other future studies include making arrangements for other museum-related events to create activity within the museum and helping the museum to be part of a learning network in order to become an efficient learning space.

Keywords: Tai Lue, Heuan Tai Lue Museum, Community Learning Center, Community Participation

บทนำ

ในช่วงที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายให้สิทธิประชาชนและชุมชนในการดูแลปกป้องรักษาวัฒนธรรมของตน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญต่องานด้านวัฒนธรรมมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน ด้วยการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วม และการพึ่งพาตนเอง (ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2554, น.61) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นให้มีศักยภาพ มีความสามารถและสร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ขณะเดียวกันในช่วงที่เกิดกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางด้านพิพิธภัณฑ์

ชุมชนขึ้นมา (ปณิตา สระวาสี, 2554, น.5) เพื่อแสดงถึงการต่อรองและการปรับตัวกับสังคมโดยรอบที่เปลี่ยนแปลงไป

พิพิธภัณฑ์นับว่ามีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะช่วยสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมถึงภูมิปัญญาวัฒนธรรม อาทิ ภาษาถิ่น วรรณกรรมพื้นบ้าน งานฝีมือ ประเพณีท้องถิ่น และวิถีปฏิบัติต่างๆ เป็นต้นแล้วนั้น ยังสร้างการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่คนในท้องถิ่นได้ซึมซับมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบันอีกด้วย ไม่เพียงเท่านั้น กระบวนการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์บางแห่งยังก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนอีกด้วย พิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญและเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนด้วยการผลิตความรู้ คุณค่า และค่านิยมให้แก่สังคม โดยให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคม (ปณิตา สระวาสี, 2554, น.6) ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งในชุมชนที่ต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนา ซึ่งเป็นฐานความรู้ที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพของประชากรในประเทศโดยรวมได้อย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมการศึกษา โดยการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา เป็นคลังความรู้ของชุมชน และเป็นองค์กรทางสังคมที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้รู้จักตนเอง คิดเป็นทำเป็น ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน สร้างจิตสำนึกร่วมให้เกิดความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืน (รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม, 2556, น.7) เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้ในอนาคต เช่น ด้านการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

ในปัจจุบันด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความทันสมัยต่างๆ และการแลกรับปรับเปลี่ยนกับคนนอกวัฒนธรรมได้ส่งผลต่อวิถีชีวิต ความคิด และกระทบต่อความยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในหลายพื้นที่ ชุมชนต่างๆ นั้น มีการผสมผสานวัฒนธรรมเดิมเข้ากับวัฒนธรรมอื่น และมีการปรับแต่งวิถีชีวิตดั้งเดิมให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน อีกทั้งความเจริญทางวัตถุได้เข้ามามีบทบาทในชุมชนมากขึ้น ชาวไตลื้อ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนหนึ่งที่ต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านี้เช่นกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จนมรดกทางวัฒนธรรมของชาวไตลื้อเริ่มจะสูญหาย ด้วยเหตุนี้คนในชุมชนไตลื้อ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน นำโดยอาจารย์วิทูร อินยา ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลงอบ ได้ร่วมกันสร้างพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อขึ้นมา เพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และสร้างอัตลักษณ์ชุมชนด้วยการผลิตความรู้ให้แก่สังคม โดยใช้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและสังคม แต่ในปัจจุบันบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อยังไม่สามารถทำหน้าที่ตอบสนองต่อคนในชุมชนในการเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์ อาทิ พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อในปัจจุบันเป็นเพียงสถานที่ที่รวบรวมของเก่า ขาดบุคลากรในการ

ดูแล การจัดแสดงขาดการเล่าเรื่อง ขาดการจัดการที่เชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เป็นต้น ทำให้พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อหยุดนิ่ง ไม่มีความเคลื่อนไหวเสมือนเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ถูกปิด

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” ที่มุ่งศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ โดยบทความนี้นำเสนอเนื้อหา 2 ประเด็น คือ 1) ผลการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ โดยใช้ SWOT Analysis มาประเมินสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยใช้ TOWS Matrix เพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ และ 2) หาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดพิพิธภัณฑ์ชุมชน

พิพิธภัณฑ์ชุมชน หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน ได้รับการก่อตั้ง พัฒนาและบริหารงานโดยชุมชน ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี วัตถุโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรม รวมทั้งองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน (สายันต์ ไพรชาญจิตร์, 2547, น. 72) พิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินทร, 2551, น.20) ผ่านการจัดแสดงวัตถุ ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงรูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์และบรรดาโบราณวัตถุเพียงอย่างเดียว หากจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่างๆ หรือท้องถิ่นเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551, น.11) ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงไม่ได้ถูกจำกัดให้เป็นเพียงแค่ตึกหรือเป็นสถานที่ที่มีพิพิธภัณฑ์อยู่ แต่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันโดยไม่เน้นที่ตัววัตถุและไม่จำกัดพื้นที่ มุ่งประเด็นไปยังความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มุ่งประโยชน์เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาชุมชน ที่สำคัญกว่านั้นควรก่อตั้งและดำเนินงานโดยชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา ชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สามารถนำเสนอเรื่องราวของตนเอง ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง อันนำไปสู่การสร้างคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่มีต่อสังคม เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นต่อไป

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

2.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร หรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่อาจส่งผลต่อการดำเนินงาน ซึ่งทฤษฎีนี้คิดค้นขึ้นโดยอัลเบิร์ต ฮัมฟรี (Albert Humphrey) โดยหลักการสำคัญของ SWOT Analysis คือ การ

วิเคราะห์ โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก เพื่อให้รู้จักตนเองและรู้จักสภาพแวดล้อมในการทำธุรกิจ ตลอดจนทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อธุรกิจของตน ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ และแผนการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสมต่อไป สำหรับความหมายและคำจำกัดความของการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2555, น.9) **(1) การประเมินสภาพแวดล้อมภายใน** จะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุกๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร คือ S-Strength (จุดแข็ง) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในว่า ปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร W-Weakness (จุดอ่อน) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในว่าปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบที่องค์กรควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร **(2) การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก** เป็นการค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี คือ O-Opportunity (โอกาส) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกองค์กรว่าปัจจัยใดที่สามารถส่งผลประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการขององค์กรในระดับมหภาค และองค์กรสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้ T-Threat (อุปสรรค) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกองค์กรว่าปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบในระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งองค์กรจำต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2555, น.10)

2.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบ TOWS Matrix เป็นการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในรูปความสัมพันธ์ที่เรียกว่า TOWS Matrix ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค จะทำให้ได้กลยุทธ์ที่เป็นทางเลือก 4 ชุด ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธวิธีต่างๆ ดังนี้ (1) กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยนำเอาโอกาสที่มีมาใช้ประโยชน์ร่วมกับจุดแข็งที่มีเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (2) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ในการหลีกเลี่ยงข้อจำกัดที่ธุรกิจต้องเผชิญจากจุดแข็งที่มีอยู่ (3) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์โดยการหาโอกาสเพื่อทดแทนจุดอ่อน (4) กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์โดยการขจัดจุดอ่อนและป้องกันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2555, 17)

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน นับเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา เพราะสิ่งสำคัญในการกระตุ้น และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชน หรือชุมชนได้รับความรู้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาที่เหมาะสมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะถือว่าเป็นกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้การสื่อสาร หรือการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นได้โดยสะดวกขึ้น (จินตวีร์ เกษมศุข, 2557, น.5) การพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม เป็นหลักการที่เน้นความสำคัญของประชาชน ชาวบ้าน หรือสมาชิกในชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจไปจนถึงการร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนภายในชุมชนนี้เอง จะเป็นการเสริมสร้างความเป็นชุมชน โดยขับเคลื่อนพลังภายในชุมชนให้กลายเป็นชุมชนเข็มแข็งได้ สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดย International Association for Public Participation (อรทัย พระทัด, 2558, น.25) ได้แบ่งระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ 1) การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น (2) การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น (3) การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น (4) ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น (5) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น ทั้งนี้การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้อย่างง่ายๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น

การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย

วิธีวิจัยและเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Inclusion criteria)

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากตัวแทนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานในชุมชน จาก 6 หมู่บ้านของตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ที่มีเชื้อสายไตลื้อ จำนวน 15 คน ดังนี้

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานในชุมชน ทั้งหมดจำนวน 11 คน คือ ตัวแทนบุคคลจากหมู่ 1 บ้านงอบศาลา, หมู่ 4 บ้านทุ่งสุน, หมู่ 8 บ้านงอบใต้, หมู่ 9 บ้านงอบกลาง และหมู่ 10 บ้านใต้ร่มโพธิ์ทอง จำนวนหมู่บ้านละ 1 คน และหมู่ 5 บ้านงอบเหนือ จำนวน 6 คน (เนื่องจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานในชุมชนจะอยู่ในหมู่ 5 บ้านงอบเหนือเป็นส่วนใหญ่) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ริเริ่มจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อและผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรม 3) ปราชญ์ชาวบ้าน/ ครูภูมิปัญญา หรือผู้มีความรู้ความสามารถในด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน 4) ผู้นำท้องถิ่น หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน และสามารถประสานงานกับภาคส่วนอื่นๆ ได้

เด็กและเยาวชน ช่วงอายุ 9-18 ปี จำนวน 2 คน โดยกำหนดคุณสมบัติมีความเป็นผู้นำ และมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมในชุมชนมาก่อน

ครูในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลงอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวัฒนธรรม และสามารถประสานงานกับภาคส่วนอื่นๆ ได้ จำนวน 2 คน

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร โดยการค้นคว้าทบทวนวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพสังคมและวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาชุมชน ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อศึกษาค้นคว้า

1.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม เพื่อทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสาร ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ได้แก่ สถานการณ์ปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ความต้องการของชุมชนในการ

พัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ และการมีส่วนร่วมของชุมชน มาวิเคราะห์โดยใช้ SWOT Analysis และ TOWS Matrix แล้วจัดเรียงตามประเด็นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ตามข้อ 1) เพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ และข้อ 2) เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ

การประเมินสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ที่ส่งผลกระทบอันก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดต่อการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ โดยใช้ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังแสดงในตารางที่ 1 เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดทิศทางความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อต่อไป

ตารางที่ 1 ผลการประเมินสภาพแวดล้อมสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
1. ชุมชนมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน 2. ชุมชนมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ 3. อาคารพิพิธภัณฑ์มีลักษณะโดดเด่น สวยงาม เป็นเอกลักษณ์ 4. วัตถุสิ่งของที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์มาจากชุมชน 5. ลักษณะของการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์มีความเชื่อมโยงกับชุมชน 6. พิพิธภัณฑ์ตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชน 7. การเข้าชมไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย 8. ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีความใกล้ชิดในลักษณะเครือญาติ 9. ชุมชนจัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมไตลื้อทุกปี ปีละ 1 ครั้ง	1. ขาดการวางแผนการดำเนินงานในระยะยาวและไม่มีแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน 2. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์โดยตรง 3. พิพิธภัณฑ์ขาดการนำเสนอเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่น 4. วัตถุที่นำมาจัดแสดงยังมีจำนวนไม่มากและยังไม่ได้จำแนกเป็นหมวดหมู่ 5. การให้ความรู้ในลักษณะของการเรียนรู้มีน้อยมาก 6. เนื้อหาเพื่อสื่อสารเรื่องราวของชุมชนยังมีไม่ครอบคลุม 7. ขาดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ประจำพิพิธภัณฑ์ 8. ป้ายสื่อความหมายมีน้อยและไม่ครอบคลุม 9. วัตถุจัดแสดงขาดการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ และยังไม่ได้มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ 10. ขาดผู้นำชมและบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบประจำพิพิธภัณฑ์ 11. ความทรุดโทรมของอาคาร 12. การเปิดให้บริการไม่ต่อเนื่อง 13. พิพิธภัณฑ์ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง 14. มีงบประมาณไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่อง 15. คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของพิพิธภัณฑ์โดยไม่ทราบว่าจัดตั้งขึ้นเพื่ออะไรและมีประโยชน์อย่างไร

โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
1. นโยบายส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้มีการใช้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ 2. กระแสการท่องเที่ยวชุมชน/ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีแนวโน้มสูงขึ้น 3. จังหวัดมีนโยบายผลักดันแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ และจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง 4. รัฐมีนโนบายส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศ โดยเน้นการให้ความรู้	1. ไม่มีหน่วยงานภายนอกที่สนับสนุนงบประมาณให้แก่พิพิธภัณฑ์ 2. ชุมชนอยู่ห่างไกล การเดินทางมาพิพิธภัณฑ์จึงต้องใช้รถส่วนตัว 3. กระแสสังคมให้ความสำคัญในด้านความบันเทิงมากกว่าด้านแหล่งเรียนรู้หรือองค์ความรู้ 4. คนในชุมชนส่วนใหญ่ฐานะยากจน หาเช้ากินค่ำ จึงไม่มีเวลาและไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร 5. ขาดพลังจากชุมชนที่จะขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ของชุมชน

จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ข้างต้นมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค โดยใช้ TOWS Matrix ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบ TOWS Matrix

SO (กลยุทธ์เชิงรุก)	WO (กลยุทธ์เชิงแก้ไข)
1. ปรับปรุงรูปแบบพิพิธภัณฑ์ให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 2. ปรับภูมิทัศน์โดยรอบพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้มีขนาดพื้นที่ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม 3. นำเอกลักษณ์ของชุมชนมาสร้างเป็นจุดเด่น เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้วิถีไตลื้อ 4. ประชาสัมพันธ์ให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น 5. ส่งเสริมและพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	1. ชุมชนร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในระยะสั้นและระยะยาว 2. กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน 3. จำแนกวัตถุจัดแสดงให้เป็นหมวดหมู่ 4. ประกาศขอรับบริจาควัตถุทางวัฒนธรรมภายในชุมชนเพื่อพิพิธภัณฑ์จะได้มีวัตถุจัดแสดงที่หลากหลายและเพิ่มมากขึ้น 5. จัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้ชม 6. เพิ่มเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนให้ครอบคลุม 7. สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ประจำพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน 8. เพิ่มป้ายสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์ เพื่ออธิบายความหมายและเรื่องราวของชุมชน รวมทั้งป้ายบอกทางของพิพิธภัณฑ์ 9. ซ่อมบำรุงอาคารบริเวณที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี 10. เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์มาให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านการจัดทำทะเบียนวัตถุและการเก็บรักษาวัตถุจัดแสดง 11. จัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับความรู้และมีทักษะในการเป็นผู้นำชม

	12. กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ 13. สร้างสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ 14. ผลิตสินค้าชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน 15. พัฒนาศักยภาพสมาชิกในชุมชนให้เห็นคุณค่าความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ โดยการสร้างความตระหนักและให้ความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์
ST (กลยุทธ์เชิงรับ) 1. จัดหาแหล่งสนับสนุนด้านงบประมาณ 2. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนในการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 3. สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 4. สร้างและส่งเสริมกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชมหรือนักท่องเที่ยว	WT (กลยุทธ์เชิงป้องกัน) 1. ส่งเสริมให้ชุมชนรวมกลุ่มผลิตสินค้าชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และเป็นการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์ 2. สนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ 3. สร้างกิจกรรมให้ผู้ชมและชุมชนมีส่วนร่วมให้เกิดการเรียนรู้ 4. สร้างและส่งเสริมกิจกรรมที่เชื่อมโยงให้เกิดจิตสำนึกรักในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เพื่อเสริมสร้างความรู้สึกสำนึกต่อการเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน

จากข้อมูลที่กล่าวมาสามารถสรุปความเป็นไปได้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ ได้ 6 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) ชุมชนร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในระยะยาวสั้นและระยะยาว 2) กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่ชัดเจน 3) กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ 4) นำเอกลักษณ์ของชุมชนมาสร้างเป็นจุดเด่น เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้วิถีไตลื้อ 5) ส่งเสริมและพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 6) พัฒนาศักยภาพสมาชิกในชุมชนให้เห็นคุณค่าความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ โดยการสร้างความตระหนักและให้ความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ 7) สนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ 8) ประสานงานกับหน่วยงานภายในชุมชนในการสนับสนุนให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 9) สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 10) ส่งเสริมให้ชุมชนรวมกลุ่มผลิตสินค้าชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และเป็นการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์

(2) ด้านอาคารและสถานที่ ได้แก่ 1) ปรับภูมิทัศน์โดยรอบพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้มีขนาดพื้นที่ใช้สอยได้อย่างเหมาะสม 2) เพิ่มป้ายบอกทางและสิ่งอำนวยความสะดวกในพิพิธภัณฑ์ 3) ซ่อมบำรุงอาคารบริเวณที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี

(3) ด้านการอนุรักษ์และการจัดแสดง ได้แก่ 1) ปรับปรุงรูปแบบพิพิธภัณฑ์ให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 2) จำแนกวัตถุจัดแสดงให้เป็นหมวดหมู่ 3) ประกาศขอรับบริจาควัตถุทางวัฒนธรรมภายในชุมชนเพื่อพิพิธภัณฑ์จะได้มีวัตถุจัดแสดงที่หลากหลายและเพิ่มมากขึ้น 4) เพิ่มเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนให้ครอบคลุม 5) เพิ่มป้ายสื่อความหมายในพิพิธภัณฑ์ เพื่ออธิบายความหมายและเรื่องราวของชุมชน รวมทั้งป้ายบอกทางของพิพิธภัณฑ์ 6) เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์มาให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านการจัดทำทะเบียนวัตถุและการเก็บรักษาวัตถุจัดแสดง

(4) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ 1) จัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้ชม 2) สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ประจำพิพิธภัณฑ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน 3) จัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รับความรู้และมีทักษะในการเป็นผู้นำชม 4) สร้างกิจกรรมให้ผู้ชมและชุมชนมีส่วนร่วมให้เกิดการเรียนรู้ 5) สร้างและส่งเสริมกิจกรรมที่เชื่อมโยงให้เกิดจิตสำนึกรักในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เพื่อเสริมสร้างความรู้สึกสำนึกต่อการเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน 6) สร้างและส่งเสริมกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชมหรือนักท่องเที่ยว

(5) ด้านการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ 1) สร้างสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ 2) ประชาสัมพันธ์ให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น

(6) ด้านงบประมาณ ได้แก่ 1) จัดหาแหล่งสนับสนุนด้านงบประมาณ 2) ผลิตสินค้าชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

2. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ

จากการศึกษาพบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ มี 3 ข้อ ได้แก่

(2.1) สร้างความตระหนักให้สมาชิกในชุมชนเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของพิพิธภัณฑ์

สร้างความตระหนักให้สมาชิกในชุมชนเห็นว่าพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดประสบการณ์ที่จะทำให้คนในชุมชนได้รู้จักตนเองและได้เผยแพร่เรื่องราว ประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ของวิถีชีวิต และภูมิปัญญาให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง ซึ่งการสร้างความตระหนักให้สมาชิกในชุมชนเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ เป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ โดยเริ่มจากการพาชุมชนไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ หรือเชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ กระตุ้นการมีส่วนร่วมตลอดจนถ่ายทอดประสบการณ์ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของพื้นที่อื่นๆ ที่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักและทราบว่าพิพิธภัณฑ์สร้างคุณค่าและคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนอย่างไร จากนั้นสมาชิกในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ และร่วมกำหนด

เป้าหมายและกลวิธีของการดำเนินงาน จุดนี้เป็นจุดสำคัญที่จะก่อให้เกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะสมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันรับรู้ปัญหา ร่วมคิดวิเคราะห์และประเมินปัญหา เกิดความรู้สึกต้องการแก้ไขพัฒนา จึงร่วมกันคิดหาวิธีในการพัฒนา

(2.2) เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดการพิพิธภัณฑ์

การจะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์นั้น จะต้องให้ความรู้ด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์แก่สมาชิกในชุมชน เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้และประสบการณ์ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ของชุมชน เป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ได้ด้วยตนเอง โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์มาให้ความรู้ด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์แก่สมาชิกในชุมชน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ

(2.3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

กำหนดบทบาทหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ให้ชัดเจน และให้อำนาจหน้าที่แก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่กำหนดได้ตามขอบเขต โดยการมอบหมายหน้าที่ในแต่ละด้านที่เหมาะสมให้แก่สมาชิกในชุมชนได้รับผิดชอบ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน

เมื่อได้แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อแล้ว สิ่งที่ชุมชนสามารถทำได้อันดับแรก คือ การตั้งคณะกรรมการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ อันได้แก่ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบล พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครู หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพิพิธภัณฑ์ โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์และประเมินปัญหาการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ เพื่อให้เกิดความรู้สึกต้องการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา นำไปสู่การร่วมกันคิดหาวิธีพัฒนาพิพิธภัณฑ์ โดยคณะทำงานร่วมวางแผนการดำเนินการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ร่วมกับชุมชน เพื่อให้ทราบความต้องการในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ของชุมชน และเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันรับรู้ถึงสถานการณ์ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ แล้วร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และวางแผนการดำเนินการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ จากนั้นคณะทำงานดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ โดยกิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน เช่น (1) การสืบค้นประวัติศาสตร์ไตลื้อบ้านงอบ โดยให้เยาวชนสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุในมิติของความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนและกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของรากเหง้าความเป็นมาของตนเอง ทำให้เยาวชนได้ซึมซับวัฒนธรรมชุมชนไปในตัว รวมถึงเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้จักกับสิ่งของต่างๆ ของชาวไตลื้อ และตระหนักรู้ถึงความสำคัญของวัตถุสิ่งของที่มีการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ (2) การจัดทำนิทรรศการ เยาวชนและสมาชิกในชุมชนนำข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นมาสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน นำมาสู่การจัดทำนิทรรศการถาวรเพื่อจัดแสดงภายใน

พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมออกแบบนิทรรศการภายในพิพิธภัณฑ์ (3) การจัดทำทะเบียนวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย สาธิต และสอนให้สมาชิกในชุมชนได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง สร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ถึงเทคนิควิธีการทำทะเบียนวัตถุและการดูแลรักษาทำความสะอาดวัตถุที่มีในพิพิธภัณฑ์ (4) การจัดการภูมิทัศน์รอบๆ พิพิธภัณฑ์ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการภูมิทัศน์และทำความสะอาดรอบๆ พิพิธภัณฑ์ เสมือนเป็นนัยยะที่บอกว่าพิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นของทุกคนในชุมชน เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อให้สมาชิกในชุมชนทุกวัยได้เรียนรู้ร่วมกัน

อภิปรายผล

1. ประเด็นสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ

จากการศึกษาวิจัย การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่าชุมชนให้ความสำคัญกับงบประมาณและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากงบประมาณและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยในการดำเนินการพัฒนาพิพิธภัณฑ์นั้นจำเป็นต้องมีแหล่งทุนและงบประมาณสนับสนุน แต่พิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อประสบปัญหาในด้านงบประมาณ เพราะได้รับงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอและไม่สม่ำเสมอจากส่วนราชการในท้องที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในด้านต่างๆ ติดขัด ดังนั้นพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อจะต้องแสวงหารายได้ในรูปแบบอื่นควบคู่กับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนราชการ เช่น การผลิตสินค้าชุมชนเพื่อจำหน่าย การจัดการท่องเที่ยวตามประเพณี การจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และสามารถพึ่งพาตนเองให้ดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้การมีส่วนรวมของชุมชนก็เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ชุมชน เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน คนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้นชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์สามารถดำเนินไปได้ โดยที่คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรกฎ แพทย์หลักฟ้า, พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ และสาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง (2560, น.23) ที่ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร ผลการศึกษาพบว่า การที่ชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จได้นั้น เพราะชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม เริ่มด้วยการร่วมกันค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ชุมชนมีส่วนในการร่วมคิดวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนเองและวางแผนการจัดกิจกรรม โดยนำปัญหาและความต้องการ ทุนท้องถิ่นกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนมาเป็นปัจจัยในการพิจารณา จึงทำให้เกิดการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมเสียสละ ร่วมทุน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมแบ่งปันผลประโยชน์

2. แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อ โดยการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑ์ พบว่า ในอดีตที่ผ่านมาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนมีค่อนข้างน้อยในทุกๆ ด้าน คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ และการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ที่ไม่สอดคล้องกับวิถีการทำมาหากินของคนในชุมชน เพราะในยุคปัจจุบันเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ เวลาเป็นต้นทุนในการทำมาหากิน ทำให้คนในชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องการประกอบอาชีพเป็นหลัก ชุมชนจึงไม่มีเวลาและไม่ได้มีความรู้สึกที่อยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์มากนัก อีกทั้งเพราะขาดปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในหลายๆ ด้าน ทำให้ชุมชนไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการและดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ และขาดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการช่วยกันดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์ งานวิจัยครั้งนี้ อย่างน้อยก็ได้แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อในการรู้ถึงการมีอยู่ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนและมาช่วยกันขับเคลื่อนในเบื้องต้นถึงการใช้ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะนำไปสู่การเกิดความร่วมมือของชุมชนในระดับต่อๆ ไป ดังนั้นควรนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติการต่อเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมต่างๆ ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เสนอโดยสมาคมนานาชาติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน (อรทัย พระทัด, 2558, น.25) ที่ว่าหลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 5 ระดับ คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็น การเกี่ยวข้อง ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจแก่ประชาชน ทั้งนี้ทางภาครัฐและภาคประชาชนควรสร้างการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน เพื่อทำให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการไปพร้อมกัน ประชาชนก็จะได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการทำกิจกรรมและการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เฮินไตลื้อที่ได้จากการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกับพิพิธภัณฑ์ เช่น นิทรรศการภาพถ่าย นิทรรศการผ้าทอพื้นเมือง การเสวนาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือกิจกรรมหมุนเวียนที่สอดคล้องกับปฏิทินชุมชน เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวภายในพิพิธภัณฑ์

2. การจัดหารายได้ให้พิพิธภัณฑ์ในรูปแบบอื่น เช่น จัดทำของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย เทศกาลอาหารประจำถิ่น การจัดการท่องเที่ยวตามประเพณี การจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีงบประมาณในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และสามารถพึ่งพาตนเองให้ดำรงอยู่ได้

3. สร้างเครือข่ายเพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เช่น โรงเรียนออกแบบการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงกับเนื้อหาในพิพิธภัณฑ์ ชุมชนใช้พิพิธภัณฑ์เป็นจุดท่องเที่ยว เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลเชิงแนวทางและข้อเสนอแนะ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อขับเคลื่อนแนวทางครั้งนี้ให้เกิดขึ้นและเป็นรูปธรรม โดยที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า, พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริและสาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง. (2560). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้าจันทบูร. *วารสารวิจัยและพัฒนาฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 8*(2), 7-18.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2555). คู่มือเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(AEC). หน้า 9-18. สืบค้นเมื่อ 26/3/62, จาก library.dip.go.th/multim6/ebook/2556/E%20กสอ330%20ค55.pdf

จินตวีร์ เกษมศุข. (2557). *หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2554). *ชุมชนศึกษา (*Community Study*)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปณิตา สรวาสี. (2554). การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไทย ในบริบทนโยบายรัฐ. สืบค้นเมื่อ 15/11/60, จาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/article_insidephp?id=1268.

ปณิตา สรวาสี. (2557). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คุณูปการ อุปสรรค และทางเลือก. ใน ชีวิสิทธิ์ บุณยเกียรติ, *คนทำพิพิธภัณฑ์*. 32-67. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

พิสิษฐ์ ณัฏประเสริฐ, กัมปนาท บริบูรณ์ และสุมาลี สังข์ศรี. (2560). การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal* 10 (2), 861-878.

รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2556). *การพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการสร้างความเข็มแข็งสู่ชุมชน.* ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปกร.

ศรีศักร วิลลิโภดม. (2551). *พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินทร. (2551). บทสัมภาษณ์พิเศษ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ. *ก้าวไปด้วยกันจุลสารเพื่อชุมชนพิพิธภัณฑ์* 4(1), 20.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2547). *การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์: แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

สุจารีย์ จรัสด้วง. (2552). *การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2555). แผนการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รายสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. หน้า 8-14. สืบค้นเมื่อ 28/3/62, จาก www.oic.go.th/FILEWEBCABINFOCENTER2/DRAWER039/.../00000019.PDF.

อรทัย พระทัด. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ กรณีศึกษาชุมชนป้อมมหากาฬ*. ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประวัติผู้เขียนบทความ

นางสาวไปรยา ท้าวอาจ
นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
อีเมล: pairaya.pt @gmail.com

อาจารย์ ดร.วีรานันท์ ดำรงสกุล (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)
อาจารย์ประจำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
อีเมล: weeranan2011@gmail.com

อาจารย์ ดร.นันธิดา จันทรางศุ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)
อาจารย์ประจำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
อีเมล: nantida.cha@mahidol.ac.th